

Received: 3.12.2022
Accepted: 23.02.2023
Published: 31.03.2023

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2023, XXIII, z. 1: s. 51-66
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0016.3777
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Przemysław Kuczowski*
Nr ORCID: 0000-0003-4808-8577

PRZEDSTAWICIELSTWA POLSKICH REGIONÓW W BRUKSELI ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM REGIONÓW POLSKI PÓŁNOCNEJ. STATUS PRAWNY I FUNKCJONOWANIE

REPRESENTATIONS OF POLISH REGIONS IN BRUSSELS WITH SPECIAL REFERENCE TO THE REGIONS OF NORTHERN POLAND. LEGAL STATUS AND FUNCTIONING

Streszczenie: Reprezentacja interesów polskich regionów (województw) w Unii Europejskiej (Brukseli) nabrała istotnego znaczenia w aspekcie ekonomiczno-politycznym przede wszystkim w związku z akcesją Polski do tej organizacji międzynarodowej w 2004 r. i możliwością skorzystania z funduszy UE. Wyzwaniem prawnym-organizacyjnym dla polskich jednostek samorządu terytorialnego było prawidłowe, zgodne z przepisami prawa, utworzenie przedstawicielstwa zagranicznego oraz jego funkcjonowanie. Celem artykułu było przedstawienie aktualnego statusu prawnego funkcjonujących przedstawicielstw zagranicznych polskich j.s.t. w Brukseli ze szczególnym uwzględnieniem regionów Polski Zachodniej. W artykule przedstawiono modele prawne tworzenia struktur regionów, w sytuacji gdy przepisy prawa krajowego i międzynarodowego publicznego nie odnoszą się wprost do tej problematyki. Analizy problemu dokonano przede wszystkim w oparciu o polskie przepisy ustaw ustrojowych dotyczących regionów, akty normatywne wewnętrzne, doktrynę oraz badania własne autora w postaci informacji publicznej.

Słowa kluczowe: przedstawicielstwo samorządu terytorialnego, region, współpraca międzynarodowa, dyplomacja samorządowa

* mgr, radca prawny; asystent w Katedrze Prawa Administracyjnego, Instytutu Prawa i Ekonomii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Źródła finansowania publikacji: środki własne autora; e-mail: pk@ukw.edu.pl

Summary: Representation of the interests of Polish regions (voivodeships) in the European Union (Brussels) acquired significant importance in economic and political terms primarily in connection with Poland's accession to this international organization in 2004 and the possibility of benefiting from EU funds. The legal and organizational challenge for Polish local government units was the correct legal compliance with the law of the establishment of a foreign representative office and its operation. The purpose of the article was to present the current legal status of the functioning foreign representative offices of Polish local government units in Brussels with particular emphasis on the regions of Western Poland. The article presents legal models for the creation of structures of regions in a situation where the provisions of national or public international law do not directly refer to this problem. The analysis of the problem was made primarily on the basis of the Polish provisions of constitutional acts concerning regions, internal normative acts, doctrine and the author's own research in the form of public information.

Keywords: local government representation, local government unit, international cooperation, local government diplomacy

WSTĘP

Procesy jednoczenia się państw Europy w ramach organizacji międzynarodowej, którą jest Unia Europejska, przyczyniają się do upodmiotowienia polskich regionów (dalej również jako województwo lub j.s.t.). Zaznaczyć należy, iż w pierwszym okresie zasadniczy impuls w powstawaniu przedstawicielstw zagranicznych j.s.t. stanowiły reformy Wspólnot Europejskich, przede wszystkim przyjęcie Jednolitego Aktu Europejskiego oraz przyjęcie Traktatu z Maastricht, w którym to ustanowiono taki organ jak Komitet Regionów. Dzięki tym aktom normatywnym wzrosła rola władz subpaństwowych w tworzeniu polityki społeczno-ekonomicznej Unii Europejskiej, ponadto podmioty te uzyskały nowe prerogatywy w zakresie wpływania na procesy decyzyjne i legislacje Unii Europejskiej.

Przedmiotem rozważań w ramach tego artykułu było zbadanie problematyki polskich przedstawicielstw zagranicznych regionów, szczególnie regionów Polski Północnej, w kontekście ich statusu prawnego oraz ich funkcjonowania. Warto podkreślić jest to, że polskie przepisy powszechnie obowiązujące nie zawierają wytycznych w zakresie podstaw prawnych kreacji przedstawicielstw zagranicznych. Brak aktualnej literatury przedmiotu stał się powodem do podjęcia przedmiotowych badań (w szczególności dotyczących poszczególnych regionów).

Autor jako przedmiot badań obrał regiony, ze szczególnym uwzględnieniem regionów Polski Północnej. Obszar ten został wybrany celowo ze względu na to, iż występuje wielość modeli funkcjonowania przedstawicielstw zagranicznych tych województw w Brukseli. Jako regiony Polski Północnej autor rozumie następujące województwa: zachodniopomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie.

W związku z tym że pojęcie „region” jest pojęciem niejednoznacznym, autor w niniejszym artykule, mając na uwadze wypowiedzi doktryny oraz analizę ustawy

o samorządzie województwa¹, pojmując go jako najwyższą jednostkę terytorialną państwa, która została wyznaczona w sposób normatywny oraz posiadającą osobowość prawną, terytorium, ludność, budżet, w tym własne dochody, a także własne organy:

- 1) stanowiący, pochodzący z wyborów bezpośrednich,
- 2) organ wykonawczy².

Niewątpliwie takiemu kryterium odpowiada od momentu utworzenia w 1999 r. na mocy reformy administracyjnej polskie województwo, które w artykule będzie utożsamiane z regionem.

Omawianą problematykę podzielono na kilka głównych jednostek redakcyjnych. Poszczególne części odpowiadają głównemu zarysowi problemu i jego związkowi z ważnymi kwestiami naukowymi i praktycznymi.

CELE I METODY BADAWCZE PODJĘTE W ANALIZIE TEMATU

Podstawowym celem niniejszego artykułu było przedstawienie aktualnego stanu funkcjonowania przedstawicielstw zagranicznych polskich regionów w Brukseli, ze szczególnym uwzględnieniem regionów Polski Północnej. Starano się znaleźć odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jaka jest geneza oraz stan obecny przedstawicielstw zagranicznych j.s.t. w Brukseli? Jaki jest status prawny przedstawicielstw polskich j.s.t. w Brukseli, siedzibie Unii Europejskiej? Jaki jest stan funkcjonowania przedstawicielstw regionów Polski Zachodniej w Brukseli, siedzibie Unii Europejskiej?

Obok analizy literatury przedmiotu i przepisów prawa przeprowadzono badania własne obejmujące polskie j.s.t. Zamiarem autora było opracowanie zagadnienia, które pogłębi stan wiedzy w zakresie poruszanych problemów. W niniejszym artykule zastosowano metodę teoretyczno-prawną, polegającą na analizie instytucji prawnych w oparciu o doktrynę, metodę dogmatyczno-prawną, polegającą na analizie regulacji prawnych dotyczących funkcjonowania polskich j.s.t., ze szczególnym uwzględnieniem regionów Polski Północnej oraz metody porównawczej, która służyła ujawnieniu podobieństw, a także różnic między regionami Polski Północnej z uwzględnieniem literatury przedmiotu. W artykule zostały przedstawione także dane uzyskane w ramach dostępu do informacji publicznej w zakresie funkcjonowania przedstawicielstw zagranicznych polskich j.s.t. w Brukseli.

¹ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094).

² B. Dolnicki, *Wprowadzenie. Województwo jako region samorządowy*, [w:] R. Cybulska, A. Faruga, J. Glumińska-Pawlic, J. Jagoda, A. Marekvia, C. Martysz, A. Wierzbita, B. Dolnicki, *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, Warszawa 2012, LEX; B. Dolnicki, *Region samorządowy*, [w:] B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Mafusecka (red.), *Prawo międzynarodowe europejskie i krajowe – granice i wspólne obszary. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Genowefie Grabowskiej*, Katowice 2009, s. 168-170; J. Lemańska, *Koncepcja samorządu województwa na tle porównawczym*, Kraków 2006, s. 20; K. Tomaszewski, *Regiony w procesie integracji europejskiej*, Kraków 2007, s. 13.

GENEZA ORAZ STAN OBECNY PRZEDSTAWICIELSTW ZAGRANICZNYCH REGIONÓW W BRUKSELI

Zagraniczne przedstawicielstwa władz lokalnych i regionalnych w Brukseli (siedzibie organów Unii Europejskiej) zapoczątkowały swoją działalność prawie pół wieku temu. Pierwszymi w tym zakresie byli Brytyjczycy, których przedstawicielstwo City of Birmingham rozpoczęło działalność w 1984 r., kolejno Niemcy, których Land Saary otworzył przedstawicielstwo w 1985 r. Beata Surmacz podkreśla różne przyczyny ich powstawania, albowiem przedstawicielstwa brytyjskie powstawały głównie z powodów związanych z pozyskiwaniem funduszy wspólnotowych, zaś niemieckie z powodów politycznych³.

Zdaniem W.T. Modzelewskiego przyczyny powstawania zagranicznych przedstawicielstw są zasadniczo trzy:

- 1) finansowa – opierająca się na maksymalizacji dostępu do funduszy UE;
- 2) polityczna – włączenie władz terytorialnych do polityki europejskiej oraz zwiększenie jej świadomości;
- 3) wizerunkowa – w tym element marketingu i strategii⁴.

Obecnie zarejestrowanych jest w Brukseli ok. 300 przedstawicielstw regionalnych i lokalnych⁵. Są również państwa Unii Europejskiej, które dotychczas nie otworzyły swoich przedstawicielstw. Należą do nich Luksemburg i Malta⁶.

Pierwszym polskim przedstawicielstwem zagranicznym w Brukseli było utworzone w czerwcu 1999 r. Biuro Informacyjne Regionów Lubelskiego i Podlaskiego na mocy stosownych porozumień marszałków województw⁷. Biuro to zostało zarejestrowane przez władze Miasta Bruksela we wrześniu 2000 r., jednakże kilka lat później po wypowiedzeniu rzeczonożego porozumienia utworzyły samodzielnie własne jednostki bądź komórki organizacyjne. Aktualnie wszystkie polskie regiony posiadają swoje przedstawicielstwa zagraniczne.

Na marginesie warto zaznaczyć, iż w przypadku samorządów gminnych i powiatowych w przeszłości takie przedstawicielstwa w Brukseli posiadały Gmina Mia-

³ B. Surmacz, *Ambasady regionów – przedstawicielstwa polskich województw w Brukseli*, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2013, s. 38.

⁴ W.T. Modzelewski, *Biura regionalne w Brukseli. Doświadczenia Warmii i Mazur*, [w:] W.T. Modzelewski (red.), *Region Warmii i Mazur w europejskich procesach integracyjnych*, Olsztyn 2014, s. 113; patrz również: M. Greta, K. Lewandowski, *Biura regionalne w Brukseli jako element reprezentacji interesów regionów w Unii Europejskiej*, „Gospodarka w Praktyce i Teorii” 2010, nr 1, s. 22 i n.

⁵ <https://www.commissioner.brussels/en/component/leximedia/431-413187brussels-international-capital-2020-eng?Itemid=304> [dostęp: 26.11.2022].

⁶ <https://cor.europa.eu/en/members/Documents/regional-offices-organisations.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

⁷ Pierwotna nazwa: Eastern Poland Euro Office.

sto Łódź do 2016 r.⁸ oraz do 2007 r. Gmina Miasto Kraków⁹, zaś obecnie przedstawicielstwo w formie Stowarzyszenia „Pomorskie w Unii Europejskiej” prowadzą samorządy terytorialne z województwa pomorskiego¹⁰.

STATUS PRAWNY PRZEDSTAWICIELSTW POLSKICH REGIONÓW W BRUKSELI

Polskie przedstawicielstwa zagraniczne nie mają jednej formy prawnej swego działania ze względu na brak kompleksowej i jednoznacznej regulacji prawnej w tym zakresie. W związku z tym w praktyce spotkać możemy różny ich status. Najczęściej występującą formą organizacyjną w ramach przedstawicielstw indywidualnych danej jednostki samorządu terytorialnego jest realizacja swoich zadań jako komórka organizacyjna urzędu. Jest to wariant podstawowy polskich władz lokalnych czy regionalnych, np. wariant występujący w województwie wielkopolskim. Drugą odmianą funkcjonowania przedstawicielstw zagranicznych polskich j.s.t. jest działalność jako jednostka budżetowa województwa, np. w województwie zachodniopomorskim. Trzecią i zarazem ostatnią opcją występującą w polskich realiach jest działalność przedstawicielstwa zagranicznego poprzez założone przez j.s.t. stowarzyszenie, np. w województwie pomorskim.

Mając na uwadze powyższe możliwości kreacji, przedstawicielstwo zagraniczne funkcjonuje na podstawie takich aktów określających ich ustrój jak statut województwa, statut danej jednostki budżetowej czy też statut stowarzyszenia, a także na podstawie regulaminów organizacyjnych. W związku z tym jeśli chodzi o ustawodawstwo krajowe jako podstawy prawne do tworzenia przedstawicielstw zagranicznych należy mieć na uwadze przede wszystkim przepisy Konstytucji RP¹¹, ustawy o samorządzie województwa¹², ustawy o finansach publicznych¹³ czy ustawy o stowarzyszeniach¹⁴. Tworzenie przedstawicielstw zagranicznych w przypadku przedstawicielstw władz

⁸ Odpowiedz z dnia 8 kwietnia 2022 r., na wniosek o informację publiczną. Udzielający informacji: Tomasz Jakubiec, dyrektor Biura Strategii Miasta.

⁹ https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=17445 [dostęp: 26.11.2022]; odpowiedź z dnia 4 kwietnia 2022 r. na wniosek o informację publiczną. Udzielająca informacji: Anna Frankiewicz, dyrektor Kancelarii Prezydenta.

¹⁰ Członkami Stowarzyszenia „Pomorskie w Unii Europejskiej” są Samorząd Województwa Pomorskiego, Powiat Człuchowski, Powiat Starogardzki, Powiat Chojnicki, Powiat Kwidziński, Powiat Kartuski, Powiat Kościerski, Gmina Miasto Gdańsk, Gmina Miasto Gdynia, Gmina Miasto Słupsk, Gmina Miasto Sopot, Gmina Miasto Rumia, Gmina Miasto Kwidzyn, Gmina Miasto Lębork, Gmina Miasto Tczew, Gmina Gniewino, Gmina Miasto Pruszcz Gdański, Gmina Miasto Chojnice, Miasto i Gmina Bytów, Miasto i Gmina Czersk, Gmina Miasto Ustka, Gmina Skarszewy, Gmina Miasto Puck, Gmina Luzino, Gmina Kobylnica, Gmina Tuchomie.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

¹² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094).

¹³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1634 z późn. zm.).

¹⁴ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2261).

regionalnych, przez ministra właściwego do spraw zagranicznych, traktowane jest jako inicjatywa zagraniczna, zatem niezbędne jest przedłożenie stosowanego wniosku wraz z dokumentami w celu otrzymania stosownej zgody¹⁵.

Należy wskazać, iż zgoda ministra nie ma charakteru uznaniowego. W literaturze w tym zakresie podkreśla się, iż „Minister SZ obowiązany jest wydać zgodę, jeśli planowana przez województwo współpraca odpowiada warunkom określonym w art. 76 USW, tj. mieści się w granicach zadań i kompetencji województwa oraz pozostaje w zgodzie zarówno z prawem wewnętrznym państwa, jak też jego polityką zagraniczną i zobowiązaniami międzynarodowymi”¹⁶.

Mając na uwadze ustawę o samorządzie województwa oraz praktykę województw, należy podkreślić, że procedura ich kreacji jest kilkietapowa i można przedstawić ją następująco¹⁷:

- 1) organ stanowiący j.s.t. podejmuje uchwałę o utworzeniu;
- 2) organ wykonawczy j.s.t. za pośrednictwem wojewody przekazuje uchwałę wraz z koniecznymi dokumentami do ministra właściwego do spraw zagranicznych w celu wyrażenia zgody;
- 3) po otrzymaniu pozytywnej opinii dany podmiot przystępuje do rejestracji przedstawicielstwa zagranicznego zgodnie z prawem belgijskim w Biurze ds. kontaktów Brukseli z Europą;
- 4) następnie zgodnie z prawem belgijskim następuje legalizacja pobytu członków personelu.

Co do statusu przedstawicielstw zagranicznych regionów ważna jest również perspektywa prawnomiędzynarodowa. Istotne w tym zakresie jest to, że Polska jest krajem unitarnym¹⁸, co oznacza, że na arenie międzynarodowej funkcjonuje jako jednolity podmiot, który reprezentowany jest wyłącznie przez rząd krajowy (nie zaś władze regionalne), który w imieniu państwa ma uprawnienie do zaciągania zobowiązań międzynarodowych.

Według M. Perkowskiego do zasadniczych atrybutów podmiotowości prawnomiędzynarodowej zalicza się w szczególności:

- 1) zdolność zawierania umów międzynarodowych;
- 2) zdolność stałego udziału w stosunkach dyplomatycznych – poprzez prawo legacji, tj. wysyłania i/lub przyjmowania stałych przedstawicielstw;
- 3) zdolność występowania z roszczeniami;

¹⁵ Art. 77 ust. 1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 547). „Priorytety współpracy zagranicznej województwa” mogą być uchwalane oraz inicjatywy zagraniczne województwa, w tym w szczególności projekty umów o współpracy regionalnej, mogą być podejmowane za zgodą ministra właściwego do spraw zagranicznych”.

¹⁶ S. Czarnow, *Współpraca zagraniczna województw*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 11, s. 63.

¹⁷ W. Hryniewicka-Filipkowska, *Dyplomacja czy delegacja samorządowa za granicą? Charakter zagranicznych biur polskich województw*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2012 nr 12, s. 138.

¹⁸ Art. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

- 4) zdolność do występowania przed sądami międzynarodowymi;
- 5) zdolność ponoszenia odpowiedzialności międzynarodowej;
- 6) zdolność kształtowania swymi działaniami stosunków międzynarodowych¹⁹.

Uwzględniając powyższy wywód, należy dojść do przekonania, iż polskie województwa nie posiadają podmiotowości międzynarodowej. W związku z tym przedstawicielstwa zagraniczne regionów nie mają żadnego statusu dyplomatycznego

Powyższe znalazło odzwierciedlenie przede wszystkim w art. 76 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa, gdzie wskazano, iż współpraca województwa ze społecznościami regionalnymi innych państw prowadzona jest zgodnie z prawem wewnętrznym, polityką zagraniczną państwa i jego międzynarodowymi zobowiązaniami. Przepis ten podkreśla to, co wynika z prawa międzynarodowego publicznego, iż prawo legacji mają zasadniczo tacy aktorzy jak państwa i organizacje międzynarodowe. Za W. Hryniewiecką-Filipkowską należy wskazać zatem, iż zwierzchnikami dyrektorów takich biur nie są organy centralne, w tym Minister Spraw Zagranicznych, a wyłącznie marszałkowie województw, zaś bieżąca koordynacja odbywa się za pomocą określonej komórki organizacyjnej urzędu, zazwyczaj zajmującej się współpracą zagraniczną²⁰.

Mając na uwadze powyższe, autor dokona szczegółowej analizy funkcjonowania polskich przedstawicielstw zagranicznych.

FUNKCJONOWANIE POLSKICH PRZEDSTAWICIELSTW ZAGRANICZNYCH REGIONÓW POLSKI PÓŁNOCNEJ W BRUKSELI

Przedstawicielstwo zagraniczne województwa zachodniopomorskiego w Brukseli zaczęło funkcjonować od 31 grudnia 2003 r.²¹, na mocy uchwały Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 15 września 2003 r., która nadała jej m.in. statut²².

Biuro to funkcjonuje obecnie jako jednostka budżetowa województwa zachodniopomorskiego pod nazwą Biuro Regionalne Województwa Zachodniopomorskiego w Brukseli i jest finansowane z budżetu województwa zachodniopomorskiego.

Warto wskazać, iż sejmik województwa określił konkretne zadania stojące przed tą jednostką organizacyjną. Zgodnie z § 3 statutu Biuro ma następujące zadania:

¹⁹ M. Perkowski, *Międzynarodowa współpraca województw w prawie i praktyce*, Białystok 2013, s. 312; patrz również: B. Frąckowiak, *Pozycja prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1981, nr 3, s. 27-28.

²⁰ W. Hryniewicka-Filipkowska, *Dyplomacja czy delegacja samorządowa za granicą? Charakter zagranicznych biur polskich województw*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2012 nr 12, s. 138.

²¹ bipwestpomerania.wzp.pl [dostęp: 13.03.2022].

²² Uchwała Nr VIII/87/03 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 15 września 2003 r. w sprawie utworzenia Biura Regionalnego Województwa Zachodniopomorskiego w Brukseli.

- 1) występowanie w interesie Województwa w Komisji Europejskiej, Parlamencie Europejskim oraz Komitecie Regionów;
- 2) promocja Województwa;
- 3) gromadzenie i weryfikacja informacji z punktu widzenia interesów Województwa;
- 4) pośrednictwo w zdobywaniu partnerów dla współpracy międzyregionalnej;
- 5) informowanie administracji regionalnej o zmianach prawnych, procedurach i decyzjach zapadających w organach Unii Europejskiej (UE).

Zgodnie z § 4 statutu Biurem kieruje dyrektor, którego zatrudnia i zwalnia²³ Zarząd Województwa. Zwierzchnikiem służbowym dyrektora w myśl art. 43 ust 3 ustawy o samorządzie województwa jest marszałek województwa. Dyrektor Biura zgodnie z art. 56 ustawy o samorządzie województwa oraz § 5 statutu działa jednoosobowo na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez zarząd województwa. Na czynności przekraczające zakres pełnomocnictwa wymagana jest zgoda, w formie uchwały, zarządu województwa (art. 56 ust. 2). Dyrektor Biura zgodnie z § 6 statutu wykonuje czynności z zakresu prawa pracy wobec pracowników zatrudnionych w jednostce oraz jest ich zwierzchnikiem służbowym. Biuro prowadzi gospodarkę finansową zgodnie z warunkami gospodarki finansowej jednostek budżetowych. Zaciąganie zobowiązań finansowych na podstawie udzielonego pełnomocnictwa wymaga kontrasygnaty głównego księgowego działającego z upoważnienia Skarbnika Województwa²⁴.

W urzędzie marszałkowskim województwa zachodniopomorskiego sprawy z zakresu współpracy zagranicznej koordynuje Wydział Współpracy Terytorialnej i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego²⁵.

Biuro Regionalne Województwa Pomorskiego w Brukseli powstało w 2004 r. w związku z podjęciem uchwały przez Sejmik Województwa Pomorskiego z dnia 1 marca 2004 r.²⁶, w formie stowarzyszenia „Pomorskie w Unii”, którego nazwę następnie zmieniono na „Pomorskie w Unii Europejskiej”²⁷. Skupia ono samorząd województwa oraz powiaty i gminy województwa pomorskiego jako członków zwyczajnych²⁸. Obecnie²⁹ stowarzyszenie skupia:

²³ Tak jest wskazane w statucie, przez zwalnianie należy rozumieć rozwiązanie stosunku pracy.

²⁴ Art. 56 w zw. z art. 57 ust 3 ustawy o samorządzie województwa.

²⁵ Odpowiedź na wniosek o informację publiczną, z dnia 6 kwietnia 2022 r. Udzielający informacji: Damian Greś, dyrektor Wydziału Współpracy Terytorialnej i Turystyki.

²⁶ Uchwała numer 241/XIX/04 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 1 marca 2004 r.

²⁷ Odpowiedź na wniosek o informację publiczną, z dnia 11 kwietnia 2022 r. Udzielająca informacji: Anna Szekalska, z-ca Sekretarza Województwa; Anna Szekalska wskazała w odpowiedzi na informację publiczną, iż „SPUE jest formą partnerstwa regionalnego, skupiającego samorządy województwa pomorskiego i kluczowe instytucje, działające na rzecz dynamicznego, wszechstronnego rozwoju Pomorza i budowania jego pozytywnego wizerunku, zarówno w Polsce, jak i w całej Europie. Proces tworzenia Stowarzyszenia został zakończony w dniu 12 lipca 2004 r., kiedy to podpisano statut, na mocy którego od stycznia 2005 r. Biuro Regionalne Województwa Pomorskiego w Brukseli podlega Stowarzyszeniu. Inauguracyjne spotkanie Stowarzyszenia odbyło się w listopadzie 2004 r.”

²⁸ <https://pomorskieregion.eu> [dostęp: 14.03.2022].

²⁹ <https://pomorskieregion.eu> [dostęp: 14.03.2022].

- 1) województwo pomorskie;
- 2) 19 gmin w tym miejskich;
- 3) 7 powiatów.

Ponadto jako członkowie wspierający w stowarzyszeniu uczestniczy 19 podmiotów, w tym szkoły wyższe i instytucje kultury³⁰. Siedzibą Stowarzyszenia jest Gdańsk³¹.

Cele, które stoją przed Stowarzyszeniem, wynikają ze statutu (§ 3), i są to:

- 1) reprezentowanie, promowanie i wspieranie interesów członków Stowarzyszenia w kraju i za granicą, ze szczególnym uwzględnieniem krajów Unii Europejskiej,
- 2) podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju województwa pomorskiego oraz podnoszenia jakości życia jego mieszkańców zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego,
- 3) rozpowszechnianie wiedzy i informacji na temat programów, przetargów i inicjatyw Unii Europejskiej oraz know-how i najlepszych praktyk związanych z funkcjonowaniem Unii Europejskiej,
- 4) inicjowanie i koordynacja wspólnych przedsięwzięć służących korzystnym przemianom w województwie pomorskim,
- 5) kształcenie ustawiczne dorosłych i prowadzenie pozostałych form kształcenia.

Zgodnie ze statutem stowarzyszenie realizuje swoje cele poprzez powołanie i prowadzenie m.in. Biura Regionalnego Województwa Pomorskiego w Brukseli. Biuro ma wyznaczone konkretne cele swojego działania. To przede wszystkim:

- 1) utworzenie sieci bezpośrednich kontaktów z instytucjami unijnymi, biurami regionalnymi i innymi biurami/przedstawicielstwami działającymi w Brukseli,
- 2) reprezentowanie interesów województwa pomorskiego oraz lobbing wobec instytucji unijnych, innych instytucji i organizacji oraz grup interesów obecnych w Brukseli,
- 3) rozpowszechnianie informacji o planowanych kierunkach polityki Unii Europejskiej, nowych aktach prawnych, uruchamianych unijnych programach i inicjatywach oraz ogłaszanych przetargach,
- 4) poszukiwanie na terenie województwa pomorskiego partnerów dla projektów zgłaszanych przez inne regiony, organizacje i instytucje w Brukseli oraz pozyskiwanie partnerów do projektów unijnych planowanych lub realizowanych przez samorządy, organizacje i instytucje z terenu województwa pomorskiego,
- 5) prowadzenie działalności promocyjnej na rzecz województwa pomorskiego i jego członków poprzez organizowanie imprez promocyjnych adresowanych do różnych grup odbiorców, uczestnictwo w targach i imprezach promocyjnych i informacyjnych odbywających się przede wszystkim w Brukseli,
- 6) przygotowywanie wizyt polityków samorządowych oraz przedstawicieli jednostek i organizacji działających na terenie województwa pomorskiego, pomoc w organizacji staży, praktyk, szkoleń,

³⁰ <https://pomorskieregion.eu/o-nas/o-stowarzyszeniu/> [dostęp: 14.03.2022].

³¹ <https://pomorskieregion.eu/o-nas/statut/> [dostęp: 13.11.2022].

- 7) wspieranie przedstawicieli województwa pomorskiego w Komitecie Regionów i innych instytucjach unijnych,
- 8) funkcjonowanie jako punkt kontaktowo-informacyjny dla przedstawicieli województwa pomorskiego przyjeżdżających do Brukseli w sprawach dotyczących Unii Europejskiej,
- 9) ścisła współpraca z innymi biurami regionalnymi, w tym szczególnie z regionów partnerskich, w celu wykorzystania ich wiedzy i kanałów informacyjnych na rzecz województwa pomorskiego,
- 10) ścisła współpraca z innymi regionami bałtyckimi w celu lobbowania na rzecz większego zaangażowania instytucji unijnych w rozwój Regionu Morza Bałtyckiego,
- 11) wspomaganie organów Stowarzyszenia w wykonywaniu ich zadań i kompetencji³².

Jeśli chodzi o status przedstawicielstwa, to od 2004 r. funkcjonuje ono jako stowarzyszenie samorządów terytorialnych i finansowane jest m.in. z budżetu województwa pomorskiego³³. W urzędzie marszałkowskim województwa pomorskiego funkcjonuje referat współpracy międzynarodowej w ramach Kancelarii Marszałka, który współpracuje ze stowarzyszeniem „Pomorskie w Unii Europejskiej”³⁴, zaś nadzór nad Stowarzyszeniem wykonuje Kancelaria Marszałka. Ponadto Marszałek Województwa Pomorskiego jest Przewodniczącym Zarządu tego Stowarzyszenia³⁵.

Przedstawicielstwo zagraniczne województwa warmińsko-mazurskiego w Brukseli zaczęło funkcjonować od listopada 2003 r.³⁶, na mocy uchwały sejmiku województwa warmińsko-mazurskiego z dnia 5 września 2003 r.³⁷, pod nazwą Biuro Regionalne Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli.

Jeśli chodzi o status przedstawicielstwa, to od początku swojego funkcjonowania w 2003 r. jest ono wojewódzką jednostką budżetową finansowaną z budżetu województwa warmińsko-mazurskiego³⁸.

Obecnie funkcjonowanie tego przedstawicielstwa zagranicznego reguluje przede wszystkim ww. uchwała sejmiku województwa warmińsko-mazurskiego z dnia 5 września 2003 r. oraz jej zmiany, tj. uchwała sejmiku województwa warmińsko-

³² <https://pomorskieregion.eu/o-nas/statut/> [dostęp: 13.11.2022].

³³ Odpowiedź na wniosek o informację publiczną, z dnia 11 kwietnia 2022 r. Udzielająca informacji: Anna Szekalska, z-ca Sekretarza Województwa.

³⁴ Uchwała Nr 277/33/19 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 26 marca 2019 roku w sprawie uchwalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

³⁵ Odpowiedź na wniosek o informację publiczną, z dnia 11 kwietnia 2022 r. Udzielająca informacji: Anna Szekalska, z-ca Sekretarza Województwa.

³⁶ W.T. Modzelewski, *Biura regionalne...*, s. 119.

³⁷ Uchwała Nr XII/146/03 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 5 września 2003 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pn. „Biuro Regionalne Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli” oraz nadania jej statutu.

³⁸ Odpowiedź na wniosek o informację publiczną z dnia 11 kwietnia 2022 r. Udzielająca informacji: Monika Chrzanowska, kierownik Biura Obsługi Organizacyjnej Gabinetu Marszałka.

-mazurskiego z dnia 31 maja 2005 r.³⁹, i uchwała sejmiku województwa warmińsko-mazurskiego z 18 marca 2008 r.⁴⁰, które nadały tej jednostce aktualny statut. Warto wskazać, iż sejmik województwa określił konkretne zadania stojące przed tą jednostką organizacyjną. Zgodnie z § 4 do zakresu działania Biura należą w szczególności:

- 1) zadania informacyjne:
 - a) bieżące informowanie Województwa o zmianach prawnych, procedurach i decyzjach zapadających w organach Unii Europejskiej (UE),
 - b) informowanie o zapowiedziach zmian w unijnych programach finansowych i funduszach na jak najwcześniejszym etapie oraz przekazywanie tych informacji odpowiednim instytucjom w regionie,
 - c) sporządzanie biuletynu informacyjnego,
- 2) kontakty z instytucjami Unii Europejskiej:
 - a) promocja regionu i reprezentowanie jego interesów w instytucjach Unii Europejskiej,
 - b) koordynowanie współpracy z Komitetem Regionów Unii Europejskiej,
 - c) stworzenie sieci bezpośrednich kontaktów w instytucjach unijnych i biurach regionalnych, m.in. poprzez udział w spotkaniach, prezentacjach, konferencjach i innych imprezach przez nie organizowanych,
- 3) wspieranie władz lokalnych i regionalnych:
 - a) pomoc w organizowaniu wizyt przedstawicieli władz lokalnych i regionalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli,
 - b) pomoc w organizowaniu staży pracowników administracji samorządowej Województwa w Brukseli,
 - c) pozyskiwanie partnerów do programów unijnych prowadzonych przez instytucje w regionie,
 - d) wspieranie samorządu województwa i samorządów powiatowych w zakresie działań związanych z integracją europejską,
- 4) wspieranie instytucji i podmiotów:
 - a) informowanie o programach,
 - b) pomoc w pozyskiwaniu partnerów.

Zgodnie z § 5 statutu Biurem kieruje dyrektor, którego zatrudnia i zwalnia Zarząd Województwa⁴¹. Zwierzchnikiem służbowym dyrektora w myśl art. 43 ust 3 ustawy o sa-

³⁹ Uchwała nr XXXII/448/05 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 maja 2005 r. w sprawie zmiany uchwały Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 5 września 2003 r. Nr XII/146/03 w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pn. Biuro Regionalne Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli oraz nadania jej statutu.

⁴⁰ Uchwała nr XVI/338/08 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 18 marca 2008 r. w sprawie zmiany uchwały Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 5 września 2003 r. Nr XII/146/03 w sprawie utworzenia jednostki budżetowej pn. Biuro Regionalne Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli oraz nadania jej statutu.

⁴¹ Tak jest wskazane w statucie, przez zwalnianie należy rozumieć rozwiązanie stosunku pracy.

morządzie województwa jest marszałek województwa. Dyrektor Biura zgodnie z art. 56 ustawy o samorządzie województwa oraz § 7 statutu działa jednoosobowo na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez zarząd województwa. Na czynności przekraczające zakres pełnomocnictwa wymagana jest zgoda, w formie uchwały, zarządu województwa (art. 56 ust. 2). Dyrektor Biura zgodnie z § 6 statutu wykonuje czynności z zakresu prawa pracy wobec pracowników zatrudnionych w jednostce oraz jest ich zwierzchnikiem służbowym. W myśl rozdziału 4 statutu biuro prowadzi gospodarkę finansową zgodnie z warunkami gospodarki finansowej jednostek budżetowych na podstawie rocznego planu dochodów i wydatków. Zaciąganie zobowiązań finansowych na podstawie udzielonego pełnomocnictwa wymaga kontrasygnaty głównego księgowego działającego z upoważnienia Skarbnika Województwa⁴². W urzędzie marszałkowskim województwa warmińsko-mazurskiego sprawy z zakresu współpracy zagranicznej koordynuje Biuro Obsługi Organizacyjnej umiejscowione w Gabinetce Marszałka⁴³.

Przedstawicielstwo zagraniczne województwa podlaskiego w Brukseli zostało założone w połowie roku 1999 r. na mocy porozumienia marszałków województw lubelskiego i podlaskiego, a także stosownych uchwał sejmików województw⁴⁴. Było to pierwsze polskie przedstawicielstwo j.s.t. w Brukseli i funkcjonowało jako Biuro Informacyjne województwa lubelskiego i podlaskiego.

Obecnie funkcjonowanie oraz status prawny tego przedstawicielstwa zagranicznego reguluje uchwała zarządu województwa podlaskiego z dnia 30 grudnia 2020 r.⁴⁵ gdzie wskazano zamiejscowe stanowisko pracy – Biuro Regionalne Województwa Podlaskiego w Brukseli, jako komórkę organizacyjną Departamentu Współpracy z Zagranicą i Promocji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego odpowiedzialną za prowadzenie spraw związanych z funkcjonowaniem Biura w Brukseli. Do zadań tej komórki organizacyjnej należy⁴⁶:

- 1) reprezentowanie interesów Województwa i kształtowanie pozytywnego wizerunku regionu na forum instytucji europejskich, m.in. poprzez działania informacyjne i promocyjne, kontakty robocze z przedstawicielami regionów partnerskich,
- 2) opracowywanie (zebranie, analiza, ocena i rekomendacje) bieżących informacji uzyskanych w instytucjach Unii Europejskiej, ważnych z punktu widzenia interesów gospodarczych Województwa, w tym uzyskiwanie informacji o unijnych źródłach i możliwościach finansowania projektów w Województwie,

⁴² Art. 56 w zw. z art. 57 ust. 3 ustawy o samorządzie województwa.

⁴³ Uchwała Nr 18/190/22/VI Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 5 kwietnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

⁴⁴ B. Surmacz, *Ambasady regionów...*, s. 39; uchwała Sejmiku Województwa Lubelskiego nr X/114/99 z 28 czerwca 1999 r.

⁴⁵ Uchwała nr 175/2920/2020 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 30 grudnia 2020 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku.

⁴⁶ Uchwała nr 175/2920/2020 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 30 grudnia 2020 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku.

- 3) pomoc w pozyskiwaniu środków z funduszy strukturalnych, współpraca z instytucjami UE w zakresie wspierania realizacji programów i projektów służących rozwojowi Województwa,
- 4) monitorowanie prac Komitetu Regionów i stowarzyszeń europejskich zrzeszających regiony,
- 5) przygotowywanie spotkań Marszałka, Wicemarszałków, Członków Zarządu i przedstawicieli innych jednostek z przedstawicielami instytucji Unii Europejskiej;
- 6) pomoc w organizacji staży i praktyk w instytucjach europejskich dla osób zainteresowanych współpracą z Województwem,
- 7) informowanie Zarządu o zmianach proceduralnych i decyzjach zapadających w organach Unii Europejskiej oraz o zasadach i kryteriach uczestnictwa w różnego rodzaju przetargach, konkursach i grantach Unii Europejskiej,
- 8) pośrednictwo w zdobywaniu partnerów do wspólnego pozyskiwania środków europejskich i współpracy międzyregionalnej.

Działalność Biura, jako komórki organizacyjnej urzędu, jest finansowana z budżetu województwa podlaskiego. W urzędzie marszałkowskim Biuro w Brukseli nadzoruje Departament Współpracy z Zagranicą i Promocji Urzędu Marszałkowskiego⁴⁷. Ponadto w celu optymalizacji kosztów województwo podlaskie zawarło Porozumienie Województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego oraz warmińsko-mazurskiego w dniu 2 grudnia 2009 r., dotyczące prowadzenia wspólnego przedstawicielstwa pod nazwą „Dom Polski Wschodniej w Brukseli” (dalej jako: Dom)⁴⁸. Zgodnie z treścią porozumienia za koordynację aktywności Domu w zakresie wspólnych działań i reprezentacji na forum odpowiadać będzie Marszałek – koordynator, którym corocznie będzie każdy kolejny Marszałek z danego województwa sygnatariusza porozumienia. Marszałek – koordynator zgodnie z § 7 ust. 1 Porozumienia odpowiada za opracowanie i realizowanie planu rzeczowo-finansowego Domu, inicjowanie wspólnych działań Domu, informowanie Stron o podejmowanych działaniach i planowanych wspólnych inicjatywach, przedstawienie cyklicznych raportów z działalności Domu oraz bieżące zarządzanie i koordynowanie działań Domu.

Jeśli chodzi o kwestie finansowe, sygnatariusze porozumienia zobowiązali się finansować wspólne działania Domu, koszty utrzymania siedziby, sekretariatu, koszty wyposażenia, najmu na zasadzie partycypacji. W myśl § 2 Dom ma wyznaczone konkretne cele swojego działania, którymi są:

- 1) prowadzenie wspólnych inicjatyw;
- 2) koordynacja współpracy przedstawicielstw w Brukseli Stron porozumienia;

⁴⁷ Uchwała nr 175/2920/2020 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 30 grudnia 2020 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku; odpowiedź na wniosek o informację publiczną z dnia 19 kwietnia 2022 r. Udzielająca informacji: Mariola Hernik-Monach, z-ca Dyrektora Departamentu Współpracy z Zagranicą i Promocji.

⁴⁸ Tekst Porozumienia o utworzeniu Domu Polski Wschodniej, <https://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/legalact/2010/9/191/> [dostęp: 14.03.2022].

- 3) zapewnienie wspólnej siedziby Domu i w jego ramach osobnych przedstawicielstw województw,
- 4) utworzenie i prowadzenie wspólnego sekretariatu.

WNIOSKI

Reasumując, podkreślić należy, iż w związku z brakiem kompleksowych uregulowań prawnych dotyczących powstawania i funkcjonowania przedstawicielstw zagranicznych w polskich realiach samorządowych występują różnorodne ich warianty bazujące na ogólnych przepisach prawa administracyjnego czy finansowego. Analizując status prawny przedstawicielstw zagranicznych, autor doszedł do wniosku, iż w przypadku województw samorządowych mamy ich trzy modele:

- 1) forma komórki organizacyjnej urzędu marszałkowskiego;
- 2) forma jednostki budżetowej województwa;
- 3) forma założonego przez j.s.t. stowarzyszenia.

W ramach przedstawicielstw regionów Polski Północnej występują wszystkie trzy warianty, tj. w województwie zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim utworzono odrębne jednostki budżetowe, w województwie podlaskim powstała komórka organizacyjna Urzędu Marszałkowskiego, zaś w województwie pomorskim przedstawicielstwo działa w formie stowarzyszenia.

W wyniku badań autora wykazano, iż skoro Polska jest krajem unitarnym, to województwa nie mają podmiotowości prawnomiędzynarodowej, nie posiadają więc czynnego prawa legacji, w związku z tym nie posiadają żadnego statusu dyplomatycznego. Funkcjonowanie przedstawicielstw zagranicznych jako inicjatyw zagranicznych w myśl ustawy o samorządzie województwa musi być zgodne z prawem wewnętrznym, polityką zagraniczną państwa i jego międzynarodowymi zobowiązaniami, a ponadto samorząd województwa musi na jego utworzenie uzyskać zgodę ministra właściwego ds. zagranicznych.

Na czele przedstawicielstwa zagranicznego nie stoi dyplomata, tylko urzędnik samorządowy, który nie podlega ministrowi właściwemu ds. zagranicznych tylko bezpośrednio lub pośrednio marszałkowi województwa.

W ramach wniosków *de lege ferenda*, autor artykułu, w celu ujednoczenia statusu przedstawicielstw zagranicznych postuluje ujęcie w ustawie o samorządzie województwa jednoznacznych przepisów określających ich status prawny.

Bibliografia

Literatura

- Czarnow S., *Współpraca zagraniczna województw*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 11.
- Dolnicki B., *Region samorządowy*, [w:] B. Mikołajczyk, J. Nowakowska-Małusecka (red.), *Prawo międzynarodowe europejskie i krajowe – granice i wspólne obszary. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Genowefie Grabowskiej*, Katowice 2009.
- Dolnicki B., *Wprowadzenie. Województwo jako region samorządowy*, [w:] R. Cybulska, A. Faruga, J. Glumińska-Pawlic, J. Jagoda, A. Marekwia, C. Martysz, A. Wierzbica, B. Dolnicki, *Ustawa o samorządzie województwa. Komentarz*, Warszawa 2012, LEX.
- Frąckowiak B., *Pozycja prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1981, nr 3.
- Greta M., Lewandowski K., *Biura regionalne w Brukseli jako element reprezentacji interesów regionów w Unii Europejskiej*, „Gospodarka w Praktyce i Teorii” 2010.
- Hryniewicka-Filipkowska W., *Dyplomacja czy delegacja samorządowa za granicą? Charakter zagranicznych biur polskich województw*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2012 nr 12.
- Lemańska J., *Koncepcja samorządu województwa na tle porównawczym*, Kraków 2006.
- Modzelewski W.T., *Biura regionalne w Brukseli. Doświadczenia Warmii i Mazur*, [w:] W.T. Modzelewski (red.), *Region Warmii i Mazur w europejskich procesach integracyjnych*, Olsztyn 2014.
- Perkowski M., *Międzynarodowa współpraca województw w prawie i praktyce*, Białystok 2013.
- Surmacz B., *Ambasady regionów – przedstawicielstwa polskich województw w Brukseli*, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2013.
- Tomaszewski K., *Regiony w procesie integracji europejskiej*, Kraków 2007.

Akty normatywne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2261).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa. (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2094).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1634, z późn. zm.).

Netografia

https://www.bip.krakow.pl/?sub_dok_id=17445 [dostęp: 26.11.2022].

<https://cor.europa.eu/en/members/Documents/regional-offices-organisations.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

<https://www.commissioner.brussels/en/component/fleximedia/431-413187brussels-international-capital-2020-eng?Itemid=304> [dostęp: 26.11.2022].

<https://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/legalact/2010/9/191/> [dostęp: 14.03.2022].

<https://pomorskieregion.eu> [dostęp:14.03.2022].